

Motion till riksdagen 2013/14: MJ519

av **Helena Leander m.fl. (MP)**

Avfall eller cirkulärekonomi?

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag om ett program för design för kretslopp.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ett etappmål inom miljömålssystemet ska antas om att avfallsmängderna ska minska.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen ska verka för att ekodesigndirektivet utvidgas och skärps genom att regleringen bl.a. ges ett uttryckligt syfte att främja en cirkulär ekonomi och minska avfallet.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att avfallshierarkin bör skrivas in i svensk lagstiftning.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör ge i uppdrag till Naturvårdsverket att utreda lämpligt sätt att främja avfallsminimering i företag.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör tydliggöra genom instruktion och uppdrag att tillsyn och tillsynsvägledning bör bli mer offensiv och aktiv.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att förlänga konsumentköplagens generella reklamationsstid för vissa produktgrupper.¹
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör anta en strategi för funktionsupphandling.²
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag på hur ett kretsloppsregister kan utformas.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Naturvårdsverket bör ges i uppdrag att utreda hur deponiregler och skatter kan justeras för att främja materialåtervinning.³

Fel! Okänt namn på

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av ett starkare samspel och bättre samstämmighet mellan naturresurspolitiken, kemikaliepolitiken och avfallspolitiken i syfte att underlätta återanvändning och återvinning av material.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör utreda förutsättningarna för att genom exempelvis lagkrav eller ekonomiska styrmedel förbättra informationen till konsumenter om farliga ämnen i produkter.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör ge Naturvårdsverket i uppdrag att ta fram förslag till lämpliga ekonomiska styrmedel för att förebygga avfall samt vägledning för kommuner om hur avfallstaxor kan justeras för att förebygga avfall.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag till utvidgade pantsystem.
15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om producentansvar för textil.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att telefonförsäljning och direktreklam endast ska tillåtas till personer som uttryckligen gett sitt samtycke på förhand.¹
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att överföra insamlingsansvaret för förpackningar till kommunerna.
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att låta utreda hur ett kommunalt insamlingsansvar kan kombineras med en möjlighet till undantag i de fall dessa kan visas ge större miljönytta.

¹ Yrkandena 7 och 16 hänvisade till CU.

² Yrkande 8 hänvisat till FiU.

³ Yrkande 10 hänvisat till SkU.

Cirkulär ekonomi och naturresurser

Avfallspolitiken präglas fortfarande för mycket av ett kvittblivningsperspektiv: att det handlar om att göra sig av med avfall på det minst störande sättet. Avfallspolitik ska i stället ses som en del av naturresurs- och råvarupolitiken.

Avfall är ett resultat av ett linjärt tänkande – råvara, produkt, avfall – som vi inte har råd med i ett industrisamhälle med växande befolkning. I stället behöver vi en cirkulär ekonomi, där produkter återanvänds och återvinns i ett ständigt kretslopp där vi inte skapar avfall utan råvaror till någonting nytt.

En stor del av energianvändningen och utsläpp av växthusgaser under en produkts livscykel kommer från utvinning och bearbetning av naturresurser. Minskad nyanvändning av naturresurser genom bland annat ökad återvinning är därför viktig ur klimatsynpunkt. Likartade förhållanden gäller också för andra miljöaspekter: den kanske största delen av miljöbelastningen kommer från utvinning och förädling av råvarorna. Organisationen Det naturliga steget har formulerat det första av sina fyra systemvillkor så här: ”I det hållbara samhället utsätts inte naturen för systematisk koncentrationsökning av ämnen från berggrunden (t ex fossilt kol och tungmetaller).”¹

I längden är alltså problemet inte att kolet eller malmen tar slut. Problemet är den miljöbelastning som nytvinningen och kvittblivningen – den linjära ekonomin – skapar.

Gränsen mellan förnybara och ändliga resurser behöver nyanseras. Ändliga resurser kan användas om och om igen i en cirkulär ekonomi. Förnybara resurser kan bli ändliga om vi t.ex. fiskar upp bestånden eller tär på hårt på marken så att dess produktivitet minskar. Inom jord- och skogsbruket uppmärksammas negativa konsekvenser av en alltför långt driven intensifiering av specialiserad produktion allt mer.

På motsvarande sätt som vi nu söker efter en modell att utveckla välfärden samtidigt som utsläppen av växthusgaser minskar behöver vi hitta en modell där välbefinnandet ökar samtidigt som nytvinningen av ändliga resurser och överförbrukningen av förnybara resurser minskar. Målet för en naturresurspolitik bör alltså vara att användningen av förnybara resurser hålls inom de ekologiska ramarna, att användningen av ändliga resurser i allt större utsträckning baseras på återanvändning, samt att utvinningen av ändliga resurser gradvis minskar.

Utgångspunkten vid produktion ska vara att använda förnybara eller redan utvunna råvaror. Och att naturresurser i möjligaste mån tas tillvara i den cirkulära ekonomin.

Inriktningen är alltså att vi ska sträva mot ett samhälle utan avfall. Detta har också branschföreningen Avfall Sverige kommit fram till. Det behövs en politik för att vända på utvecklingen.

¹ Det naturliga steget, <http://www.thenaturalstep.org/sv/sweden/hallbarhetsprinciperna>.

Fel! Okänt namn

Design för kretslopp

Utgångspunkten måste vara att produkter ska designas för att ingå i ett (giftfritt) kretslopp. Produkter ska designas för att kunna repareras, uppgraderas eller liknande. Uttjänta eller föråldrade delar eller komponenter ska kunna bytas ut utan att hela varan kasseras. Material ska kunna separeras och återvinnas för sig i återvinningssystem som bygger på materialåtervinning snarare än dagens mer begränsade förpackningsåtervinning. Regeringen bör utreda vilka åtgärder som kan och behöver vidtas på olika nivåer för att åstadkomma detta. Det kan till exempel vara lämpligt att börja med vissa produktgrupper, som elektronik. Om det dröjer med åtgärder på EU-nivå kan nationella skatter eller avgifter samt krav som ställs i samband med offentlig upphandling eller teknikupphandling öka intresset för att delta i pilotverksamheter. Design för kretslopp bör också vara en självklar del av utbildningen av ingenjörer och andra relevanta yrkesgrupper.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag om ett program för design för kretslopp. I programmet kan också ingå agerande i samband med EU:s ekodesigndirektiv och krav på längre garantitider (se nedan).

En målbild för avfallspolitiken

Avfallsutredningen har föreslagit en gemensam målbild för avfallshanteringen. Det är bra med en gemensam målbild. Men utredningens förslag till målbild träffar fel.

En gemensam målbild är särskilt viktig vid investeringar i infrastruktur. Investeringar i infrastruktur riskerar att låsa oss fast i nuvarande utvecklingsbana och därmed försena utvecklingen mot en cirkulär ekonomi, samt minska incitament och möjlighet att anamma råvaruperspektivet på riktigt.

Utredningens miljöbild omfattar miljön, människan och marknaden. Det är bra. Men det blir fel om dessa, som utredningen föreslår, ges samma prioritet. Dels omöjliggör det prioriteringar vid målkonflikter. Dels är det fel ingång. Välfungerande ekosystem och de tjänster de tillhandahåller är en förutsättning för människors välbefinnande. Försämringar i miljön är också ett uttryck för omfördelning av nyttigheter mellan människor i tid och rum. Miljön måste därför ges högsta prioritet i avfallsarbetet.

I praktiken kräver miljövänliga avfallslösningar att man tar hänsyn till de människor som förväntas vara delaktiga i arbetet. Däremot får inte människors bekvämlighet bli en ursäkt för miljömässigt ohållbara lösningar.

Marknaden skulle leda till miljöeffektiva allokeringar av resurser om priser speglade miljöbelastningen. Eftersom så inte är fallet är det inte givet att marknadens lösningar är optimala. Vid betydande negativa och positiva externa effekter (som inte speglas i priset) kan marknaden rentav styra fel. Det som är kortsiktigt kostnadseffektivt enligt rådande marknadspriser behöver inte vara kostnadseffektivt ur samhällets perspektiv, särskilt på längre sikt.

Generellt ska man ta hänsyn till marknadens funktion i den mån och på det sätt det behövs för att klara enkla lösningar för konsumenter och bra lösningar ur miljösynpunkt.

Den gemensamma målbilden för avfallspolitiken bör utgå ifrån en målhierarki och sätta miljön (och därmed människors långsiktiga intressen) i första hand, människors kortsiktiga intressen i andra hand och marknadens intressen först i tredje hand.

Ett mål för avfall

Den centrala uppgiften för en hållbar avfallspolitik är därför att förebygga att avfall uppstår – med andra ord att sluta kretsloppen.

Sverige har under många år haft som mål att ”den totala mängden genererat avfall ska inte öka” (delmål 5 under miljömålet God bebyggd miljö i det gamla miljömålssystemet). Vid den fördjupade utvärderingen 2008 bedömdes att målet skulle vara mycket svårt att nå. Enligt regeringsbeslut 2012 (Ds 2012:33) är detta mål numera borttaget. Det har ersatts dels med etappmål rörande matavfall och byggnadsavfall, dels med följande ”precisering”:

Avfallshantering är effektiv för samhället, enkel att använda för konsumenterna och att avfallet förebyggs samtidigt som resurserna i det avfall som uppstår tas till vara i så hög grad som möjligt samt att avfallets påverkan på och risker för hälsa och miljö minimeras.

Preciseringen är således så formulerad att den inte är mätbar. Det blir därmed mycket svårt att i efterhand konstatera om målet har nåtts eller om utvecklingen ens går i rätt riktning. I samma beslut konstaterar för övrigt regeringen att ”avfallsmängderna fortsätter att öka generellt” trots att ”Sverige har stor rådighet över åtgärder inom avfallsområdet”. Ändå drar regeringen slutsatsen att ”det svenska arbetet inom avfallsområdet är framgångsrikt”.

Naturvårdsverket konstaterar för sin del att avfallsmängderna ökar. Håller nuvarande trender i sig kommer avfallsmängderna att ha fördubblats till år 2030.² Det överordnade målet på avfallsområdet bör formuleras tydligt och på ett mätbart sätt. Avfallsmängderna ska minska. Målet bör ingå i miljömålssystemet.

EU går före – ekodesigndirektivet

EU:s industri är till mycket stor beroende av import av råvaror från utanför Europa. Importberoendet är till exempel 85 procent för järnmalm, 57 procent

² <http://www.naturvardsverket.se/Nyheter-och-pressmeddelanden/Kombinerade-styrmedelminskar-avfallsmangder/>.

Fel! Okänt namn på

för bulkmetaller och 46 för industrimineraler.³ Det är en markant skillnad jämfört med Sverige, vars ekonomi i så hög utsträckning är uppbyggd kring exploatering och förädling av inhemska råvaror som malm och skog. Det är därför inte förvånande att det finns en större medvetenhet om behovet av att hushålla med naturresurser inom EU. Detta har kommit till uttryck i bland annat avfallsdirektivet, ekodesigndirektivet och flaggskeppsinitiativet om resurseffektiv ekonomi. I det senare ingår bland annat resurssnål produktion och mer återvinning.

Det går trögt med genomförandet av ekodesigndirektivet (2009/125/EC). Både EU-kommissionen och medlemsländerna behöver satsa mer på genomförandet. Det är samtidigt föremål för översyn.

Regeringen bör driva på för att ekodesigndirektivet utvidgas och skärps genom att regleringen bl.a. ges ett uttryckligt syfte att främja en cirkulär ekonomi och minska avfallet.

En handlingsförlamad regering

Till följd av EU-krav har Naturvårdsverket tagit fram en nationell avfallsplan (Sveriges avfallsplan 2012–2017, Naturvårdsverket rapport 6502). EU:s avfallsdirektiv kräver också att varje land ska ta fram ett avfallsförebyggande program. Naturvårdsverket ska fastställa Sveriges program senast december 2013. Programmet kommer att behöva följas upp av beslut i regering och riksdag. En slutsats från det sexåriga forskningsprojektet Hållbar avfallshantering⁴ som Naturvårdsverket finansierat är att det behövs starkare styrmedel för att minska avfallsmängderna. Dessa styrmedel kan kräva beslut från regering, riksdag eller i vissa fall EU.

Regeringen har dock varit handlingsförlamad. Förutom att ta bort miljömålet om minskat avfall har regeringen tillsatt en avfallsutredning. Utredningen lades fram i augusti 2012 (SOU 2012:56) och har varit ute på remiss. Miljöministern utlovade en proposition till försommaren 2013. På våren kom beskedet att propositionen skulle komma i slutet av sommaren. I regeringens senaste förteckning över kommande propositioner och skrivelser finns den väntade avfallspropositionen inte ens med. Idealiskt skulle en proposition som nu presenteras – som tidigast – i början av 2014 innehålla konkreta förslag till åtgärder baserade på förslagen i det kommande avfallsförebyggande programmet, eller dess underlagsmaterial. Tyvärr finns det inget som talar för att regeringen ska visa någon handlingskraft i frågan. Därför behöver riksdagen driva på.

³ Europeiska kommissionen, Reducing the EU's dependency on raw materials: European Innovation Partnership launched, pressmeddelande 2013-02-12, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-92_en.htm.

⁴ <http://www.dn.se/debatt/regeringen-maste-satsa-pa-resurseffektivt-samhalle/>.

Avfallshierarkin bör skrivas in i svensk lagstiftning

Enligt EU:s avfallsdirektiv (2008/98/EG) ska avfallspolitiken i medlemsstaterna utgå ifrån avfallshierarkin. Hierarkin innebär att avfall ska i första hand förebyggas, sedan i andra hand ska återanvändas, materialåtervinnas, energiåtervinnas eller slutligen bortscaffas.

Vi anser att EU:s avfallshierarki ska få större genomslag i det svenska avfallsarbetet. Det bör skrivas in i lagtext och vara styrande för mer detaljerade beslut om avfallshantering. Avfallsutredningen har föreslagit att avfallshierarkin skrivs in i miljöbalken genom ändringar i 2 kap. 5 § och 15 kap. miljöbalken. Förslaget bör genomföras.

Avfallsminimering i företag

En följd av att avfallshierarkin skrivs in i miljöbalken är att det öppnar för möjligheter att genom ett tillägg i avfallsförordningen eller i samband med tillståndsgivning och tillsyn ställa krav på åtgärder i företag för att förebygga eller minimera avfallet.

Regeringen bör ge Naturvårdsverket i uppdrag att utreda lämpligt sätt att främja avfallsminimering i företag.

Offensivare och effektivare tillsyn

Avfallsutredningen bedömde att den ansvariga myndigheten, för närvarande Naturvårdsverket, behöver bli mer aktiv i sin roll som vägledande myndighet. De övergripande frågorna om samordning av tillsyn på nationell nivå behöver hanteras på ett mer offensivt sätt.

Ett tydligare lagstöd för avfallshierarkin skulle underlätta tillsyn. Regeringen behöver också tydliggöra genom instruktion och uppdrag att den efterlyser en aktivare tillsyn och praxisbildning.

Längre livslängd

Ett sätt att öka produkters livslängd och producenternas intresse för hållbar design kan vara längre garantitider. Detta kan exempelvis ske genom krav på längre reklamationsperiod än dagens tre år för vissa produktgrupper. Därför bör Konsumentköplagens regler om reklamationsperiod ses över i syfte att främja produkter med längre livslängd.

Fel! Okänt namn

En strategi för funktionsupphandling

Det behövs nya affärsmodeller, baserade på försäljning av funktioner i stället för varor, vilket minskar säljarnas intresse av att hela tiden kränga nya produkter istället för att laga eller uppgradera de gamla. Ett exempel är leasing. Den offentliga sektorn, som stor kund, skulle kunna bidra till utvidgning av denna typ av affärsmodell till nya områden. I stället för att upphandla t.ex. mobiltelefoner skulle staten kunna upphandla funktionen mobiltelefoni, samt ställa krav på säljarnas råvaru- och avfallshantering. Hänsyn kan tas inte bara till egenskaperna vid användningen av en vara eller tjänst utan också produktionsprocess, möjlighet till uppgradering, utbyte av komponenter eller reparation samt materialåtervinning. Om staten upphandlar funktioner kan en marknad skapas som flera kunder kan delta i. Regeringen bör anta en strategi för funktionsupphandling.

Kretsloppsregister

Alla mer komplicerade produkter som sätts ut på marknaden bör ha tydlig information om i vilken utsträckning produktens livslängd kan förlängas genom uppgradering av komponenter eller reparationer. Det bör också finnas information om hur materialet i produkten kan återanvändas eller återvinnas när produkten har tjänat ut. Producenter eller importörer bör tillhandahålla informationen till ett centralt register för att göra det lättare för olika aktörer att hitta informationen. Staten bör skapa registret, eller se till att det skapas och sköts av andra aktörer. I registret bör det också ingå en funktion där användare, reparatörer och återanvändare kan utbyta information med producenten om hur möjligheten att uppgradera, reparera eller återanvända materialet i produkten kan förbättras. Avgifter för producenter eller importörer som inte tillhandahåller denna information kan öka incitamenten att medverka i registret.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag på hur ett kretsloppsregister kan utformas.

Återvinningsbart material ska återvinnas

I det tidigare nämnda forskningsprogrammet Hållbar avfallshantering har forskarna granskat och utvärderat en rad olika tänkbara styrmedel som kan bidra till en mer hållbar avfallshantering. Forskarna bedömer att det styrmedel som verkar kunna ge störst miljövinst är krav på att återvinningsbara material ska återvinnas. I dag finns ett deponeringsförbud för brännbart material. Där emot finns inget förbud mot förbränning av återvinnbart material. Det skulle behövas.

Det innebär i praktiken att avfall måste förebyggas eller återvinnas. Aktörerna behöver en övergångstid för att anpassa sig till ett sådant förbud. Bland annat behöver man se till att materialet går att plocka isär och att det inte finns farliga kemiska ämnen i produkter. För att möjliggöra lokala pilotprojekt bör en kommun ha rätt att förbjuda förbränning av en viss fraktion.⁵

Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag på förbud av deponering och förbränning av material som med fördel kan återvinnas.

Deponering

Deponi bör i normalfallet endast användas för avfall som inte kan vare sig material- eller energiåtervinnas på annat sätt. Vad som kan återvinnas och inte förändras dock i takt med att den tekniska utvecklingen går framåt.

Ett exempel är plast. Det finns i dagsläget stora svårigheter med att återvinna eller återanvända vissa plaster. Tillsatser och föroreningar kan begränsa användningen av återvunnet material. Däremot kan den tekniska utvecklingen väntas gå framåt på det här området.

Svåråtervinnbara plaster kan förbrännas med större eller mindre klimatpåverkan beroende på vilket bränsle de ersätter. De kan också deponeras tillfälligt i väntan på tekniska genombrott som möjliggör återvinning, i den mån detta bedöms vara rimligt nära förestående. Det förutsätter dock att man vid deponering skiljer på olika sorters avfall: En kategori som ska deponeras för all framtid på grund av innehåll av farligt avfall samt en kategori med material som kan komma att återvinnas när det blir tekniskt och ekonomiskt intressant. I detta sammanhang är det också viktigt att såväl deponiskatt som deponiförbud utformas på ett sätt som inte gör det omöjligt eller olönsamt att gå in och plocka ut återvinnbart material ur befintliga deponier, bara för att man då måste lägga tillbaka de delar som inte går att återvinna.

Naturvårdsverket bör ges i uppdrag att utreda hur deponiregler och skatter kan justeras för att främja materialåtervinning.

Renare fraktioner

Förutom åtgärder för att förebygga avfallet som sådant behövs åtgärder för att minska avfallets farlighet – inte minst för att uttjänta produkter ska kunna återvinnas utan risker. Det underlättar också återvinning. Tillsatser i plaster kan försvåra återvinningen, förekomsten av tungmetaller kan begränsa möjlighet att återanvända andra metaller och så vidare. Nanopartiklars speciella

⁵ <http://www.naturvardsverket.se/Nyheter-och-pressmeddelanden/Kombinerade-styrmedelminskar-avfallsmangder/>.

Fel! Okänt namn på

egenskaper kan också få konsekvenser vid återvinning eller återanvändning av material.

EU:s kemikalieförordning Reach håller på att successivt införas och generera resultat. Arbetet mal på, men Reach är för svag och arbetet går för långsamt. Varken Sverige eller EU tar fullt ut vara på de möjligheter som Reach ger.

Vid avvägningen mellan kemikaliepolitiken och kortsiktiga ekonomiska intressen bör större hänsyn tas till konsekvenserna för återanvändning eller återvinning av naturresurser. Detta gäller också i samband med prioriteringar inom kemikaliepolitiken, t.ex. vid utformning av regelverk eller intensiteten i tillsyn, inklusive tillämpningen av utbytesprincipen i miljöbalken.

Det behövs ett starkare samspel och bättre samstämmighet mellan naturresurspolitiken, kemikaliepolitiken och avfallspolitiken i syfte att underlätta återanvändning och återvinning av material.

Information till konsumenter

Reach ställer för närvarande krav på att konsumenter inom 45 dagar ska kunna få information om ifall en produkt innehåller ämnen som regleras eller är på väg att regleras inom Reachsystemet. Detta är otillräckligt. Konsumenter får ingen information om vilka varor som innehåller farliga kemikalier när de köper till exempel kläder och leksaker. Krav på information skulle ge konsumenterna den informationen, kunna påverka deras val, och därmed minska både produkternas och avfalllets farlighet.

En del av marknadsekonomins legitimitet bygger på föreställningen att i en marknadsekonomi är det konsumenter som genom sina val på marknaden bestämmer vad som produceras och hur. För att detta ska gälla i praktiken krävs att konsumenten har tillgång till information som skulle påverka hans val.

Miljöpartiet har tidigare föreslagit att information om negativa miljöegenskaper skulle kunna krävas med stöd av det dåvarande allmänna informationskravet i marknadsföringslagen. Det generella kravet togs bort genom en lagändring som alliansregeringen drev igenom mandatperioden 2006–2010 och ersattes av ett antal preciserade krav. Det skulle vara önskvärt att komplettera marknadsföringslagens informationskrav med ett krav på information om farliga kemikalier, åtminstone för produkter som kommer in i hemmet. Ett alternativ kan vara en avgift på produkter som innehåller farliga ämnen och som inte tydligt informerar om detta.

Regeringen bör utreda förutsättningarna för att genom exempelvis lagkrav eller ekonomiska styrmedel förbättra informationen till konsumenter om farliga ämnen i produkter.

Ekonomiska styrmedel för att förebygga avfall

Ekonomiska styrmedel som skatter har den principiella fördelen att de kan bidra till att priset bättre speglar miljöbelastningen. Utöver de skatter och avgifter som nämnts i denna motion anser vi att det finns en rad andra skatter och avgifter som med fördel skulle kunna användas för att minimera avfallet. Miljöpartiet föreslår i motion 2013/14:Fi319 höjningar av skatterna på deponi och naturgrus, återinförd skatt på avfallsförbränning och sänkt moms för reparationer. Också andra möjligheter att använda ekonomiska styrmedel bör utredas. Exempel är en breddad deponiskatt, reformerad skatt på avfallsförbränning, råvaru- eller materialskatt, förpackningsskatt eller utvidgad reklamskatt. Också på lokalnivå kan avgiftssystemet justeras för att förebygga avfall.

Regeringen bör ge Naturvårdsverket i uppdrag att ta fram förslag till lämpliga ekonomiska styrmedel för att förebygga avfall samt vägledning för kommuner om hur avfallstaxor kan justeras för att förebygga avfall.

Utvidgade pantsystem

Miljöpartiet har tidigare motionerat om utvidgade pantsystem i olika sammanhang. Pantsystem är bra både för att minska nedskräpning och för att förbättra möjligheterna till materialåtervinning. Exempel på lämpliga produkter för pantsystem är engångsgrillar, lågenergilampor, elektronik, kläder, textilier eller möbler. De pantsystem som idag finns för vissa dryckesförpackningar skulle också kunna utvidgas till fler livsmedelsförpackningar. Generellt bör den som säljer en produkt som omfattas av pantsystem vara skyldig att återta produkter även utan försäljning, som det fungerar för dryckesförpackningar i dag. Pantsystemen bör finansieras av producenterna eller importörerna och därmed i förlängningen konsumenterna. Generellt behövs ett ökat producentansvar för fler produktgrupper, oavsett om detta kombineras med panter eller ej. Producentansvar för textil, som föreslagits av Avfallsutredningen, bör vara ett första steg.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag till utvidgade pantsystem och producentansvar för textil.

Reklam

Reklam som kommer utan att man har bett om det har diskuterats länge. Många upplever det som onödigt eller rent provocerande att få hem reklam i brevlådan eller bli uppringd av telefonförsäljare utan att man bett om det. Dels bidrar det till en onödig omsättning av nya produkter som fort nog också blir avfall. Dels blir tryckt reklam i sig avfall, oftast utan att ens ha öppnats.

Fel! Okänt namn på

På 1970-talet lanserades begreppet ”köpfrid”. Forskarna i Naturvårdsverkets forskningsprogram om hållbar avfallshantering lanserade 2012 uttrycket ”Reklam, ja tack”. Miljöpartiet har tidigare motionerat om önskad marknadsföring (senast motion 2013/14:C371). Som det är nu krävs aktiv handling för att slippa oönskad direktreklam. Miljöpartiet vill vända på ordningen: det ska krävas en aktiv handling för den som vill ha reklam. Endast den som uttryckligen sagt sig vilja bli uppringd för marknadsföring bör bli det. Oadresserad direktreklam bör endast få delas ut till de hushåll som aktivt ger sitt samtycke. Adresserad direktreklam bör endast tillåtas till personer som aktivt gett sitt samtycke.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag om att telefonförsäljning och direktreklam endast ska tillåtas till personer som uttryckligen gett sitt samtycke på förhand.

Marknad eller monopol

Avfallsutredningen belyser misslyckandet i de senaste 20 årens avfallspolitik.

Det nuvarande systemet är en blandning av olika privata och offentliga aktörer. Det har präglats och plågats i många år av slitningar och oenighet parterna emellan. Till en del beror detta på samma problem som präglat andra sektorer som öppnat för konkurrensutsättning: svårigheten att styra allmänna tjänster genom avtal. På avfallsområdet har det dessutom saknats en instans som kan sätta ned foten på ett snabbt och smidigt sätt när parterna inte kan komma överens.

Det fragmenterade systemet med olika privata och offentliga aktörer har haft 20 år på sig att finna formerna, men har fortfarande inte levererat. Parterna har inte förmått samordna och samarbeta. Man kan, som utredningen, anse att det beror på oklarheter. Men oklarheterna var en del av modellen: tanken var att parterna på marknaden skulle utan statlig inblandning på ett smidigt sätt hitta de effektivaste lösningarna.

I grunden har det inte fungerat därför att de har olika kortsiktiga intressen.

Dragkampen och debatten har pågått så länge inte bara för att det är starka krafter på båda sidor, eller på att det står ideologiskt betingade utgångspunkter mot varandra. Det finns dessutom goda praktiska och pragmatiska skäl som talar för olika lösningar.

Det kommunala självstyret är en utgångspunkt för Miljöpartiet – besluten ska fattas så nära de människor som berörs som möjligt. En annan utgångspunkt är miljönyttan: den lösning ska väljas som ger mest miljönytta. Särskilt viktiga miljöaspekter i detta sammanhang är klimat och resurshushållning. Vår generella ståndpunkt är därför att vilken linje man än väljer – ett kommunalt ansvar eller öppen marknad – så bör det finnas möjligheter till undantag eller dispenser om det i den lokala situationen finns en annan lösning som ger en lösning som är högre på avfallshierarkin.

Utredningen argumenterar övertygande för att ansvaret för insamling i första hand bör ligga på kommunen, vilket naturligtvis inte hindrar att kom-

Fel! Okänt namn på

munerna upphandlar verksamheten av privata utförare. Regeringen bör återkomma med förslag om att överföra insamlingsansvaret för förpackningar till kommunerna.

Men det finns undantag från dessa generella regler. Därför behövs en flexibilitet i systemet. Kan någon part med trovärdighet visa på en lösning som är bättre ur miljösynpunkt (=högre upp på avfallshierarkin) bör den gå före förstahandslösningarna. Miljövinst ska alltså vara skäl för dispens från avfallsreglerna. Samtidigt måste funktionen i hela systemet beaktas: om en part plockar de lönsamma delarna måste de olönsamma delarna ändå samlas in och tas om hand. Det är miljöeffekten av helheten som är det viktiga.

Det behövs en instans för att dels bedöma detta, dels sätta ned foten i händelse av att parterna inte kan komma överens inom ramen för det även fortsättningsvis fragmenterade systemet. En möjlighet kan vara en nämnd med företrädare för återvinningsindustrier, Avfall Sverige, Sveriges Kommuner och Landsting, Naturvårdsverket, konsumenter, miljöintresset och en oberoende jurist med domarkompetens.

Regeringen bör låta utreda hur ett kommunalt insamlingsansvar kan kombineras med en möjlighet till undantag i de fall dessa kan visas ge större miljönytta.

Stockholm den 4 oktober 2013

Helena Leander (MP)

Kew Nordqvist (MP)

Mats Pertoft (MP)

Annika Lillemets (MP)

Tina Ehn (MP)

Stina Bergström (MP)